

Bożena Bassa

"Płodność i planowanie rodziny", red.
Zbigniew Szymański, Szczecin 2004 :
[recenzja]

Studia nad Rodziną 9/1 (16), 184-188

2005

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

prof. K. Krakowiak, mgr E. Domagała-Zyśk, mgr B. Sidor, dr E. Januszewska, przedstawiają problemy trudnego dzieciństwa, związane z przedwczesnymi narodzinami, niepełnosprawnością lub zahamowaniem rozwoju dziecka.

Dzieło kończą opracowania na temat zagrożonego dzieciństwa. O. dr F. Buczyński na podstawie rozmów prowadzonych z dziećmi przebywającymi w szpitalach, potwierdza tezę, iż dziecko pragnie wiedzieć, czym jest śmierć i co będzie się działo po zakończeniu życia, dlatego najbliżsi winni postarać się, aby mogło przeżyć ten etap z godnością. Dr Z. Dołęga, prof. S. Steuden i mgr B. Zdunek prezentują badania nad zagadnieniem osamotnieniem dzieci i młodzieży, uwarunkowanego zarówno czynnikami psychofizycznymi, jak i postawami rodziców. Natomiast prof. K. Marzec-Holka i dr M. John-Borys ukazują dzieciństwo zagrożone patologią rodziny. Aktualność problemu sieroctwa społecznego przypomina mgr A. Wilkołek, zaś dr A. Ładzyński opisuje szanse i trudności dziecka i rodziców w sytuacji adopcji.

W recenzowanym kompendium brakuje jednak artykułów podejmujących zagadnienie rozwoju i wychowania religijnego dziecka, a przecież wychowanie ogólne i procesy humanizacji człowieka są ściśle zespolone z wychowaniem religijnym. W publikacji wyraźnie dominuje ujęcie psychologiczno-pedagogiczne, co być może było zamierzeniem redaktorki.

Recenzowana praca zbiorowa ma określone zalety i wady. Do pierwszych należy bardzo różnicowane ujęcie podjętego zagadnienia, co umożliwia czytelnikowi wszechstronne poznanie dzieciństwa, w zresztą zostało dobrze oddane w tytule: „Oblicza dzieciństwa”. Cechą ujemną są nieuniknione powtórzenia, przypomnienia i niejednorodność stylu przekazu. Czytelnik przechodzi od stylu ściśle naukowego, aż po wskazania pedagogiczne. Jednak ostatecznie zaprezentowana różnorodność opracowań pomaga czytelnikowi odnaleźć odpowiedzi na bardzo odmienne pytania, łączyć zaprezentowane zagadnienia i pogłębiać swoje poszukiwania. Dlatego „Oblicza dzieciństwa” – książka przygotowana pod redakcją dr D. Kornas-Bieli może dotrzeć zarówno do czytelnika o zainteresowaniach ściśle naukowych, jak i do praktyków: psychologów, terapeutów, wychowawców, nauczycieli, opiekunów i rodziców.

Elżbieta Osewska

Plodność i planowanie rodziny, red. Zbigniew Szymański, PAM, Szczecin 2004, 295s.

W Wydawnictwie Pomorskiej Akademii Medycznej w Szczecinie, w 2004 roku, ukazało się kompendium przeznaczone dla pracowników służby zdrowia oraz pracowników poradnictwa rodzinnego pt. „Plodność i planowanie rodziny”. Jest to

praca zbiorowa, na którą składają się publikacje 24 autorów, wybitnych specjalistów w zakresie planowania rodziny. Praca powstała pod redakcją prof. dr hab. med. Zbigniewa Szymańskiego. Stanowi ona uwieńczenie jego pracowitego, oddanego na posługę rodzinie życia. Wkrótce po ukazaniu się publikacji, 30 stycznia 2005 r. redaktor książki odszedł do wieczności.

Opracowanie składa się z siedmiu części. Rozdział I omawia naukowe podstawy rozpoznawania płodności. Otwiera go przygotowane przez prof. Włodzimierza Fijałkowskiego opracowanie ukazujące rozwój wiedzy o płodności i metodach jej rozpoznawania. Określenie „naturalna regulacja poczęć” pojawiło się już pod koniec XIX wieku, jednak naukowe podstawy NPR opracowali niezależnie od siebie dwaj ginekolodzy: Austriak Herman Knaus i Japończyk Kyusaku Ogino. W oparciu o ich badania została opracowana tzw. metoda rytmu, czyli kalendarza małżeńskiego. Metoda ta oparta na analizie statystycznego prawdopodobieństwa nie była metodą zbyt dokładną, choć w początkach jej stosowania, długość cykli rzadko odbiegała od przeciętnej, więc metoda ta spełniała swoje zadanie. Obecnie nie jest nauczana w poradnictwie rodzinnym, choć w opinii wielu ludzi nie znających zasad naturalnego planowania rodziny często z tą metodą utożsamia się współczesne, znacznie precyzyjniejsze sposoby rozpoznawania płodności, podkreślając ich zawodność i nieskuteczność.

Kolejnym etapem w rozwoju metod NPR było wprowadzenie pomiarów podstawowej temperatury ciała (PTC), obserwacja objawu śluzu szyjkowego i obserwacja zmian zachodzących w szyjce macicy. Współcześnie stosuje się różne metody rozpoznawania płodności w oparciu o obserwację cyklicznych zmian zachodzących w organizmie kobiety. Metody te posiadają bardzo wysoki współczynnik skuteczności.

Prof. Fijałkowski omawia także formy realizacji programu naturalnego planowania rodziny zarówno w skali międzynarodowej, jak i ogólnopolskiej. Podkreśla wkład Kościoła w Polsce w organizację poradnictwa rodzinnego i na rzecz obrony ludzkiego życia.

W dalszej części rozdziału prof. Zbigniew Szymański w sposób bardzo szczegółowy prezentuje anatomiczne i endokrynologiczne uwarunkowania płodności.

Rozdział II poświęcony jest zagadnieniom metod rozpoznawania płodności. Rozpoczyna go opracowanie dr Aliny Delugi i prof. Zbigniewa Szymańskiego omawiające metodykę obserwacji objawów cyklu miesięczkowego. Przedstawione zostały zarówno główne objawy płodności (występujące we wszystkich płodnych cyklach miesięczkowych), jak i objawy dodatkowe, drugorzędne (występujące w niektórych cyklach owulacyjnych). Samoobserwacja cykli miesięczkowych jest wykorzystywana zarówno w diagnostyce endokrynologicznej, jak i w metodach naturalnego planowania rodziny.

Z kolei dr Maria Szczawińska omawia zakłócenia samoobserwacji oraz zaburzenia cykli miesięczkowych. Znajomość możliwych czynników powodujących zakłócenia jest niezwykle ważna przy interpretacji kart obserwacji i ich uwzględnienie

sprawia, że rozpoznanie okresu płodności staje się możliwe. W dalszej części drugiego rozdziału omówione zostały poszczególne metody rozpoznawania płodności: metoda objawowo-termiczna podwójnego sprawdzenia, metoda objawowo termiczna Rötzera, metoda objawowo-termiczna i termiczna (polska) oraz metoda owulacji Billingsa.

Dr Ewa Ślizień-Kuczapska zaprezentowała nowe technologie w rozpoznawaniu płodności. Zastosowanie tych nowych technologii łączy doświadczenia nabyte podczas stosowania metod NPR oraz techniki i technologii. Ich dokładność w określaniu fazy płodności i niepłodności cykli jest weryfikowana badaniami klinicznymi. Wśród nowych technologii w rozpoznawaniu płodności autorka omawia min. różne rodzaje termometrów elektronicznych, także z mikroprocesorem – do pomiaru podstawowej temperatury ciała, krystalizatory – kieszonkowe mikroskopy do badania krystalizacji śluzu szyjkowego lub śliny, rowumetry do badania objętości płynu szyjkowo-pochwowego oraz analizatory hormonalne. Nowe technologie wychodzą naprzeciw zapotrzebowaniom kobiet stosujących NPR, ułatwiając im dokonywanie pomiarów. Niestety, nie wszystkie oferowane technologie są wiarygodne, np. dostępny w Polsce krystalizator PC-2000. Przed ich zastosowaniem należy zasięgnąć porady kompetentnych osób.

Dr Elżbieta Wójcik oraz prof. Zbigniew Szymański przedstawili bardzo potrzebny temat efektywności metod rozpoznawania płodności – zarówno w przypadkach nie planowania poczęcia, jak i jego planowania. Znajomość efektywności tych metod jest niezmiernie ważna także ze względu na dość powszechnie panującą opinię o niskiej ich skuteczności (często na skutek utożsamiania ich z kalendarzykiem małżeńskim). Dr Elżbieta Wójcik omówiła krótko także zagadnienie akceptacji metod rozpoznawania płodności przez małżonków. Ich wartość doceniają ci małżonkowie, którzy je stosują. Wskaźnikiem pozytywnego wpływu tych metod na małżonków jest np. bardzo niski wskaźnik rozwodów wśród osób je stosujących, podczas gdy w ogóle wskaźnik rozwodów jest bardzo wysoki i ciągle się zwiększa.

W dalszej części publikacji omówione zostały szczególne okresy życia kobiety i rozpoznawanie w nich płodności. Anna Głogowska omawiając płodność w okresie dojrzewania zwróciła uwagę także na zagrożenia płodności dziewcząt, które najczęściej spowodowane są przedwcześnie rozpoczętym współżyciem płciowym i zakażeniami przenoszonymi drogą płciową.

Fizjologiczne uwarunkowania laktacji i karmienia piersią przedstawiła prof. Krystyna Mikiel-Kostyra. Oprócz fizjologii wskazała na znaczenie, jakie ma karmienie piersią dla zdrowia psychicznego i fizycznego zarówno dziecka, jak i matki. Kontynuację tematu laktacji stanowi opracowanie dr Hanny Cerańskiej-Goszczyńskiej, w którym autorka omawia niepłodność laktacyjną i powrót płodności po porodzie – zależnie od sposobu karmienia dziecka. Autorka omawia trzy opracowane naukowo metody pozwalające na ustalenie przebiegu i czasu trwania niepłodności laktacyjnej: metody samoobserwacji – objawowo-termiczna i owulacji Billingsa

oraz metodę LAM, w której nie stosuje się prowadzenia obserwacji po porodzie pod warunkiem spełniania kryteriów rozpoznawania niepłodności w okresie karmienia piersią. Omawiając cykle poporodowe autorka podkreśliła, że na skutek przemian hormonalnych w okresie ciąży i laktacji może ulec zmianie przedciążowy model cykliczności. Znajomość przebiegu niepłodności laktacyjnej pozwala wyeliminować występujący dość często po porodzie stres, wpływa korzystnie na atmosferę rodzinną, umożliwia podjęcie decyzji o współżyciu, bez obawy o zajście w ciążę.

Inny szczególny okres w życiu kobiety, jakim jest przekwitanie zaprezentowali w dwóch kolejnych podrozdziałach prof. Zbigniew Szymański i dr Ewa Ślizień-Kuczapska. Najpierw przedstawiono fizjologię okresu przekwitania, zarówno przed menopauzą (ostatnią miesiączką), jak i po menopauzie. Zmianom fizjologicznym, skutkiem których jest niedobór estrogenów towarzyszą ogólnoustrojowe zmiany metaboliczne oraz zmiany zanikowe w licznych zależnych od estrogenów tkankach i narządach, którym z kolei towarzyszą procesy starzenia. W dalszej części oprócz obrazu klinicznego okresu przekwitania dużo uwagi poświęcono postępowaniu zapobiegawczemu i leczniczemu w przekwitaniu, które mogą stosować same kobiety. Chodzi przede wszystkim o prowadzenie higienicznego trybu życia – stosowanie odpowiedniej pełnowartościowej, bogatej w wapń, witaminy, mikroelementy diety, wyeliminowanie używek oraz zwiększenie aktywności fizycznej. Autorzy ustosunkowali się także do propagowanej na szeroką skalę hormonalnej terapii zastępczej – omawiając bezwzględne i względne przeciwwskazania do jej stosowania.

Kolejny rozdział poświęcony jest opiece prekoncepcyjnej i wybranym problemom niepłodności małżeńskiej. Prof. Bogdan Chazan w pierwszym podrozdziale zwraca uwagę, na fakt, że współczesne położnictwo ukierunkowane jest nie tylko na leczenie powikłań ciąży, ale jest i powinno być coraz bardziej ukierunkowane na prewencję zakłóceń zdrowia i promocję zdrowego stylu życia. Najważniejszym i najtrudniejszym do osiągnięcia celem opieki prenatalnej jest zmniejszenie częstości małej urodzeniowej masy ciała i częstości wad wrodzonych. Opieka zdrowotna przed ciążą i promocja zdrowia w tym czasie mają duże znaczenie dla obecnego i przyszłego zdrowia matki oraz prawidłowego rozwoju dziecka przed i po urodzeniu. Powstają specjalne poradnie prekoncepcyjne.

Wybrane zagadnienia niepłodności małżeńskiej zostały przedstawione przez prof. Jana Oleszczuka i dr Marzenę Laskowska. Niepłodność jest zjawiskiem często występującym – statystycznie dotyczy co szóstej pary małżeńskiej. WHO uznała ją za chorobę społeczną. Istnieje wiele przyczyn niepłodności. Niekiedy zaburzenia prowadzące do niepłodności mają charakter przejściowy, jednak pewna liczba par pozostaje niepłodna pomimo leczenia.

W następnej części opracowania prof. Zbigniew Szymański omówił nienaturalne sposoby ingerencji w prokreację człowieka. Ich stosowanie związane jest z tzw. kontrolą urodzeń, a motywowane jest lękiem przed dzieckiem i groźbą „przeludnienia świata”. Wśród tych nienaturalnych sposobów ingerencji w prokreację czło-

wieka wymienić należy sztuczne poronienia, działania antykoncepcyjne oraz sterylizację. Wszystkie te działania są nieekologiczne i nieetyczne, nie liczące się z prawem do życia każdej istoty ludzkiej od momentu poczęcia.

Rozdział szósty poświęcony jest problemom prokreacji w aspekcie wychowawczym, materialnym i demograficznym. Prof. Krystyna Ostrowska i mgr Teresa Król omówiły zagadnienie przygotowania do życia w rodzinie, począwszy od aspektu historycznego – wprowadzania wychowania prorodzinnego do polskich szkół. Przedstawiły także treści programowe zajęć edukacyjnych wychowania do życia w rodzinie na wszystkich poziomach oraz zasady wychowania prorodzinnego.

Poseł Antoni Szymański przedstawił prawną ochronę rodziny i rodzicielstwa. Państwo, do którego obowiązków należy wspieranie rodziny, powinno prowadzić politykę rodzinną, której celem jest tworzenie warunków dla powstania i rozwoju rodzin oraz dla prawidłowego wypełniania funkcji rodzinnych: prokreacyjnej, opiekuńczej, wychowawczej i edukacyjnej. Działania te winny zmierzać do umocnienia instytucji rodziny, jako podstawy dobrze funkcjonującego społeczeństwa. W paragrafie tym zostały przedstawione także ustawowe zabezpieczenia interesów rodziny oraz świadczenia rodzinne.

Dr Irena Kowalska zaprezentowała sytuację demograficzną Polski na tle Europy i świata. Od 1989 r. w Polsce nie ma zastępowalności pokoleń – w szybkim tempie zmniejsza się liczba zawieranych małżeństw oraz liczba urodzeń. Do spadku liczby ludności przyczynia się także wzrost liczby osób opuszczających nasz kraj w celach zarobkowych.

W ostatniej, siódmej części opracowania zostały zawarte informacje o stowarzyszeniach zajmujących się upowszechnianiem naturalnego planowania rodziny w Polsce. Są nimi: Towarzystwo Odpowiedzialnego Rodzicielstwa (TOR), Polskie Stowarzyszenie Nauczycie Naturalnego Planowania Rodziny (PSNNPR), Instytut naturalnego Planowania Rodziny wg metody prof. Jozefa Rötzera – INER, Liga Małżeństwo Małżeństwu (LMM) oraz Stowarzyszenie „Miłość i Odpowiedzialność”.

Opracowanie „Płodność i planowanie rodziny” zawiera bogaty materiał, który może być wykorzystany przez pracowników służby zdrowia, pracowników poradnictwa, nauczycieli, wychowawców i rodziców. Jest odpowiedzią na ogromne zapotrzebowanie ze strony społeczeństwa na rzetelną wiedzę na temat płodności i rodzicielstwa.

Temat został opracowany w wielu aspektach. Jednak przy lekturze książki daje się zauważyć brak uwzględnienia aspektu antropologicznego i teologicznego. Co prawda, publikacja ukazała się na uczelni świeckiej – Pomorska Akademia Medyczna, a jej redaktor jest lekarzem, ale pełna prawda o ludzkim rodzicielstwie domaga się uwzględnienia tych dwu aspektów, gdyż „ludzkie rodzicielstwo zakorzenione jest w biologii, równocześnie zaś ją przewyższa” (LdR 9).